

Nuwe boeke

N. Basson. 1996. *Passage to Progress; the CSIR's journey of change 1945-1995*. Jonathan Ball Publishers, Johannesburg.

As daar nou een ding is waaraan daar in Suid-Afrika 'n hartgrondige gebrek bestaan, dan is dit aan deeglike, verantwoorde en leesbare geskiedskrywing oor die natuurwetenskappe in ons land. Wanneer daar dan wel 'n boek verskyn wat deel van hierdie leemte skyn te vul, wêk dit allerlei blye verwagtinge. In die geval van 'n boek wat onlangs namens die WNNR oor sy geskiedenis uitgegee is, word hierdie verwagtinge hopeloos beskaam.

In die eerste plek dek hierdie boek nie die volle 50 jaar van die WNNR se bestaan nie, maar konsentreer dit swaar op die laaste 15 jaar waartydens die WNNR homself omvorm het van 'n nasionale, dienslewende navorsingsinstansie tot 'n kommersiële, markgedrewe organisasie. Tweedens word die leser ingelig dat die boek gebaseer is op noukeurige navorsing van die oorspronklike dokumente in besit van die WNNR en op persoonlike onderhoude met 'n formidabele reeks persone. Na hierdie bronne word daar in die teks byna nooit verwys nie, wat die indruk laat dat dit hier om 'n meer populêre soort publikasie gaan as oor werklike geskiedskrywing.

Dit alles in ag genome, hoe goed slaag die skryfster daarin om die geskiedenis van hierdie belangrike tydperk aan die man te bring? Ek is bevrees oor die algemeen nie baie goed nie. Hierdie is 'n baie persoonlike en subjektiewe siening van die omskakeling van die WNNR na wat hy vandag is.

Eers word 'n redelik dramatiese prentjie van die groeiende burokratisering van die WNNR voor die omwentelinge geskilder. Vir die buitestander mag hierdie verhale vergesog klink, maar vir diegene wat destyds deel van die WNNR was, is dit nou nog helder voor oë. Ek onthou goed hoe 'n versoek om op eie koste 'n volvloer mat in my koue kantoor aan te bring deur die klerke in administrasie geweier is omdat dit dan nie by my status in die organisasie sou pas nie. Prente aan die muur was volgens die reëls tot 3 per kantoor beperk; nie meer nie en ook nie minder nie. Dat die WNNR êrens langs die pad administratiewe aarverkalking opgedoen het, word duidelik uit hierdie boek se realistiese beskrywing.

Wanneer dit eger kom by die rewolusie wat die WNNR onder die leiding van dr. Brian Clark ondergaan het, word die omwenteling in 'n heroïese, totaal subjektiewe wyse geskilder. Die noodsaaklikheid om daardie deel van die WNNR wat veronderstel was om op nywerheidsbehoefte ingestel te wees meer markgeoriënteerd te maak, word nie bstry nie. Die noodsaaklikheid dat 'n groot deel van Suid-Afrika se wetenskaplike mondering en infrastruktuur in die proses afgebreek moes word om te dien as boumateriaal vir die nuwe kommersiële WNNR was eger 'n misdaad teen die wetenskap in Suid-Afrika wat nog vir baie dekades sy gevolge gaan wys. Maar van so 'n kritiese instelling is daar in hierdie boek geen sprake nie.

Die proses van omvorming binne die WNNR word geskets as 'n *heilige oorlog* (pp. 68, 82) waartydens dit noodsaaklik was om 'n *klimaat van vrees* (p. 94) en *onsekerheid* (p. 82) onder sy personeel te skep om die nuwe kommersiële waardestelsel te vestig. Met vele senior navorsers wat summier afgedank is, sommige kort voor hulle op pensioen kon gaan, was dit inderdaad nie moeilik om 'n *klimaat van vrees* te skep nie. Hierdie drakoniese en mensonterende bestuurstyl word duidelik in die boek geskets, maar orals netjies verduidelik as synde absoluut noodsaaklik om die Groot Plan te laat slaag, en daarom aanvaarbaar. Die doel sou die middele totaal heilig.

Een van die teleurstellendste aspekte van hierdie hele episode in die geskiedenis van Suid-Afrika se grootste wetenskap- en tegnologie-instansie was die doodse stilte uit die gelede

van die wetenskapsliggame soos die Akademie en die Royal Society. Binne die WNNR self is die geringste mate van kritiek beantwoord met dreiging van afdanking. Ek onthou nog hoe 'n anonieme brief van kritiek in die pers¹ daartoe aanleiding gegee het dat 'n senior direkteur van 'n instituut van die WNNR aangesê is om op die vliegtuig te klim en in Stellenbosch die skuldige te kom uitsnuffel! Hy het dit nie met veel entoesiasme gedoen nie en nie baie lank daarna nie was hy ook nie meer 'n werknemer van die WNNR nie. Vanuit die gelede van die personeel van die WNNR kon mens dus nie juis hoorbare protes verwag nie; ondergronds wel en van die kritiese spotprente wat op klandistiene wyse onder die personeel gesirkuleer is, word in die boek afgedruk. Maar hierdie kritiek word deur die skryfster afgemaak as komende van verstoktes wat nie by die nuwe Utopia sou kon aanpas nie. In die pers² en in wetenskaplike tydskrifte³ was daar wel so hier en daar kritiek. Onnodig om te sê, word daar geensins in hierdie boek na hierdie kritiek verwys nie.

As mens dus aanvaar dat hierdie nie 'n objektiewe geskiedenis is nie, en dus nie aan sulke kriteria gemeet moet word nie, maar 'n boek wat in opdrag van die destydse president van die WNNR, dr. Brian Clark, deur 'n WNNR-werknemer geskrywe is en dus eintlik as 'n uitgebreide maatskappyverslag gesien moet word, is daar nog steeds sekere elemente wat in die deurlees daarvan irriteer. Eerstens is daar die hartstogtelike bewieroking van die persoon van dr. Clark. Die uitgesproke heldeverering word by die deurlees van die boek na 'n ruk tog wel 'n bietjie dik vir 'n daalder. Tweedens is daar die byna fanatiese vertroue in die nuwe ideologie wat uit elke bladsy spreek. Elke stukkie kritiek, elke probleem wat ontstaan, elke normaalweg onaanvaarbare optrede word verskoon en verklaar aangesien dit alles in diens staan van die Groot Plan. Selfs oorsese instansies wat 'n soortgelyke strategie gevolg het, maar nie so fanaties daarvoor was nie, word afgemaak as as 't ware ideologies onsuiver.

'n Element wat blykbaar totaal buite die gesigsveld van die skryfster val, is die doelbewuste en totale anglisering van die WNNR onder die nuwe bestuur. Al die bestuurskursusse, bestuursmateriaal, omsendbriewe en voordragte tydens die omvorming was net in Engels. Soms het die situasie ontstaan dat Afrikaanssprekende konsultante geforseer is om bestuurslesse aan 'n suiwer Afrikaanssprekende gehoor in Engels te gee. Sedertdien het selfs die voorheen veeltalige personeelblaadje van die WNNR *Sciendaba* ook Engelstalig geword. Die jaareindboodskap van die President van die WNNR aan die personeel is nou ook slegs in Engels. Nodeloos om te sê, is hierdie boek ook slegs in Engels beskikbaar.

Vir diegene wat daarin belang stel om te verstaan wat die motivering was van hulle wat die WNNR tussen die jare 1988 tot 1995 totaal van aard en karakter laat verander het, is hierdie 'n nuttige boek. Dit skets duidelik hoe een persoon met die nodige dryfkrag, toepaslike strategie en goeie tydsberekening 'n groot, lomp en niksvermoedende organisasie kan oorweldig en na sy oortuigings kan omvorm. Uit daardie gesigspunt is hierdie 'n aan te bevele boek.

BIBLIOGRAFIE

1. Navorsers (1988). WNNR word só as navorsingsinstansie gesloop, *Finansies & Tegniek*, 40, 69.
2. Van Rensburg, C. (1988). WNNR: dalk te veel en te vinnig, *Insig*, Februarie, 12.
3. Lutjeharms, J.R.E., Thomson, J.A. (1993). Commercializing the CSIR and the death of science, *S. Afr. Tydskr. Wet.*, 89, 8-14.

J.R.E. Lutjeharms
Universiteit van Kaapstad

Korrespondensie

Legionella pneumophila

Graag wil ek net uitbrei op die "Sanitêre ingenieurswese en legioensiekte"-inligtingstuk op bladsy 181 van die Desember 1996-uitgawe van die Tydskrif.

Legionella kom in aerosols voor - stoomverkoelers van kragstasies spreid dit oor stede uit. 'n Ander bron is stortkoppe waar water lanklaas deurvloei het en dan stort iemand skielik, byvoorbeeld by 'n vakansiehuis waar daar lank kans was vir die bakterieë om te vermenigvuldig, en natuurlik is draaikolk-baddens vir hulle 'n paradys en vir die mens 'n hoërisiko-area,

so ook lugreëlring.

Ook interessant is die simbiose wat hulle met varswater-omgewingsamoebae het wat hulle aanwas verder bemoedig.

Op Brits staan die siekte bekend as "Legionnaire's disease".

P.L. Botha
Departement Mediese Mikrobiologie
Universiteit van die Vrystaat
Bloemfontein